

Nr 4 höst 2023

SMÅBRUKAREN

Tidskrift för småbrukare, mathantverkare och konsumenter

KRISBEREDSKAP

Höns i norra Sverige

Varubilen och
när Domus kom till stan

Slutet på svensk betodling?

Anna räddar killingar

PRODUKTIONSINFORMATION

Småbrukaren är en tidskrift för småbrukare, mathantverkare och konsumenter. Tidningen utkommer med fyra nr/år.

Redaktör:

Jonas Wangsten
Åshammar Prästgården, 664 91 Grums
Tel: 070-588 38 16
redaktionen@sverigessmabrukare.se

Ansvarig utgivare: Jonas Wangsten

Grafisk form och layout: Jonas Wangsten

Insänt material kan komma att kortas och redigeras. För icke beställt material ansvaras ej.

Eftertryck tillåtet efter redaktionens medgivande.

Prenumeration

Tidningen ingår i medlemsavgiften, 400 kr/år, för Småbrukarna. Vill du bli medlem kontakta förbundet. Endast prenumeration, 390 kr/år. Betalas till bankgiro 5334-9494.

Annonsansvarig: Jonas Wangsten

Tryck: Trydells, Laholm

Ordförande

Jonas Wangsten
Åshammar Prästgården, 664 91 Grums
Tel: 070-588 38 16
info@sverigessmabrukare.se

Kassör, Medlemsregister & Kansli

Lena Larson
Torget 3 C, 571 68 Malmbäck
Tel. 073-8101223
kansliet@sverigessmabrukare.se

Besök vår hemsida

www.sverigessmabrukare.se

Omslagsbild: Getbonden Anna Sundberg med en av alla sina getabockar.

Ledare: Kyla.....	3
Gästskribent: Krisberedsskap och totalförsvaret	4-7
Krisberedsskap: Smällar som man får ta	8-9
Landsbygd: Naturvårdare i naturreservat	10-13
Krisberedsskap: Regeringen tar tag i krisberedsskap	14-16
Förbundsnytt: Välkommen till nästa år stämman.....	17
Politik: När varubussen kom till by och Domus kom till stan	18-21
Jordbruk: Gräsbeteskyckling i kalla snöiga Boden.....	22-25
Jordbruk: Tretåig hackspett	26
Kåseri: En stut i himlen	27
Förbundsnytt: Aktivitetsannonser	28
Förbundsnytt: Torget och Till Minne	29
Livsmedel: Särskilt skydd.....	30
Kontaktuppgifter till lokalavdelningar	31

SMÅBRUKARNA
Förbundet Sveriges Småbrukare

HUR SKA DET GÅ FÖR LANDSBYGDEN?

Den här tidningen handlar om krisberedskap på vitt skilda sätt. Mycket av det som belyses i artiklarna känner du troligen igen och kan relatera till.

Den stridbare skogsägaren Harald Holmberg i Norrbäck, Lycksele, blev för tolv år sedan åtalad för att han avverkat skog med plockhuggning enligt naturkulturmetoden. Skogsstyrelsen tyckte att det skulle kalavverkas. Harald blev frikänd. I denna ledare låter jag honom berätta om sina tankar ur ett landsbygdsperspektiv.

HUR GÅR DET FÖR BYARNA I MIN HEMTRAKT?

Vinliden, Pauträsk, Risträsk, Fäboliden, Öravan, Björkberg, Norrbäck, Bäsksjö, Stöttingfjällsbyarna?

Vad kan vi förvänta oss av våra politiker? Finns vi på deras agenda? Diskuteras våra byarnas överlevnad i kommunalhusen, på fullmäktiges sammanträden eller i riksdagens kamrar? Det finns över 50 byar i Lycksele kommun. Många byar i alla kommuner. Skolan i Vinliden brann ner till grunden – deras byastuga. Det var mordbrand av ett socialfall som inte hade fått hjälp. En tragedi för byn. Hur skall de orka fortsätta kämpa?

Rör kommunernas beslut bara det som krävs enligt riksdagens beslut? Har vi röstat på de partier som alltid ser till den stora hopens bästa? Hur klokt är det? Vi kommer alltid i andra hand! Ett Ingenmansland

som skall återgå till statens ägo och som de kan bestämma över, äga våra skogar, berg och dalar! Hur blir det med landets självförsörjning. All vår framtid.

Vi är ett litet problem, men majoriteten är ett stort problem. Tillväxten borde ske i byarna, inte i städerna. Men inget av de partier som finns i riksdagen i dag kommer att verka för detta. De verkar för att behålla makten till enskilda partier eller i koalitioner. Prata runt och hålla tunt. Krav på tillväxt betyder att det saknas något någonstans – en negativ skillnad. Det som saknas kan vara människor, råvaror, energi eller något annat. Det som behövs finns inte i städerna. Där görs det något åt det även om de måste lagstifta och lägga beslag på landsbygdens tillgångar, men inte om det fattas något på landsbygden. De har tagit byarnas invånare. Gett bidrag för att lägga ner gårdar och gett flyttningsbidrag. Det är städerna som får de stora investeringarna.

VAR SKALL STÄDERNAS BEFOLKNING TA VÄGEN?

Tillväxt är heller inget på lång sikt hållbart paradigm. Vår planet räcker inte till. Det är skillnader som äger möjligheten för framtiden. Positiva skillnader.

Vi som finns utanför tätorterna måste tänka nytt. Hur skall vi göra våra röster hörda? Hur skall vi organisera vårt land för allas överlevnad? Försvar, försörjning, råvaror, mineraler, energi på ett uthålligt

sätt, så att vi kan behålla tryggheten. Leva gott, men på ett hållbart sätt i samklang med naturens villkor utan artutrotning, klimatförstöring, överkonsumtion men med bättre balans mellan olika grupper i samhället. Inte bara majoriteten som dessutom utgör det största hotet för vår framtid. Så är det i varje land!

Det krävs en total upprustning av den svenska landsbygden för där finns energin, jordbruksmarken, skogarna, mineralerna, grustäkterna, mängder av tomma gårdar, och en befolkning som är van att klara sig själv men är bortglömd.

Vad händer om det blir ett tredje världskrig? Vart skall städernas folk ta vägen? Vi har sett på TV hur sönderbombade städer ser ut!

Det är dags att börja tänka om, tänka själva! Förstå vår fysiska verklighet och inte drunkna i uråldriga, tusenåriga dogmer – religiösa eller politiska.

Det här skulle kunna bli en lång litanian – klagovisa men nu får det räcka för nu.

HARALD HOLMBERG

Mångårig pensionär, debattör och författare

LIVSMEDELSFÖRSÖRJNING

KRISBEREDSKAP - TOTALFÖRSVAR TANKAR OCH IDÉER

NÄR KRISEN OCH KRIGET KOMMER HETER EN BROSCHYR SOM MSB GAV UT FÖR NÅGRA ÅR SEDAN.
DET SKRIFTEN FÖRMEDLAR HANDLAR I GRUNDEN OM BEREDSKAP FÖR ÖVERLEVAD.
MEN VAD INNEBÄR DET EGENTLIGEN?

HEMBEREDSKAP PRATAR VI OM HELA TIDEN. ATT VI SKA KLARA OSS SJÄLVA SOM MEDBORGARE
I MINST EN VECKA I KRIS OCH KRIG ÄR DET BUDSKAP SOM FÖRMEDLAS IDAG.
BARA FÖR NÅGRA ÅR SEDAN VAR DET 72 TIMMAR SOM VI SKULLE KLARA OCH KRISITUATIONERNA VI ALLA
SKULLE FÖRBEREDA OSS PÅ SKULLE VAR I FREDSTID.

HUR LÅNG TID?

I alla sammanhang och på alla nivåer kan man skala ner till den enskilda individen och dennes hemberedskap. Ingen person kommer att göra ett bra jobb på ledande befattningar, om denne inte känner sig trygg med att familjen har det drägligt under tiden. Men en vecka? Vad gör vi när veckan är slut då? Tre månader ska en kommun beredskapsplanera för. Men sen då? Om krisen eller kriget fortsätter?

Hur hittar vi lösningar som kan möjliggöra att vi faktiskt kan överleva över längre tid? Hur kan vi skapa en tillförlitlig livsmedelsproduktion i hela landet? Om vi inte har öppna handelsvägar och fungerande elförsörjning, hur klarar vi då av att försörja vår befolkning?

Vi har en del erfarenheter som vi kan titta på historiskt. Missväxtår och problem med att transportera mellan norr och söder. Det är då mot bakgrund av detta allvarsamta att vi inte ser till att i större utsträckning möjliggöra för produktion i alla landets delar. Att vi sedan uppfinner regler och byråkrati som missgynnar, de små producenterna och omöjliggör att man kan livnära sig på sin gård är i sig även självdestruktivt. Likaså att våra producenter ska tvingas konkurrera med andra länders producenter på helt ojämn villkor. Importkvoter, kostnader och regelverk som inte är lika alls. Men i ett modernt samhälle där vi tappat kunskaperna om vart vi kommer ifrån och hur mat kommer till är det kanske inte så otroligt? När vi satt allt fokus på prislappen och inte det minsta på de övriga parametrarna, så blir resultatet därefter. Vi har till och med uppmuntrat till flytt från glesbygd till städer. Vissa fick till och med flyttbidrag, för att flytta från sin uppväxtort och sin familj, för

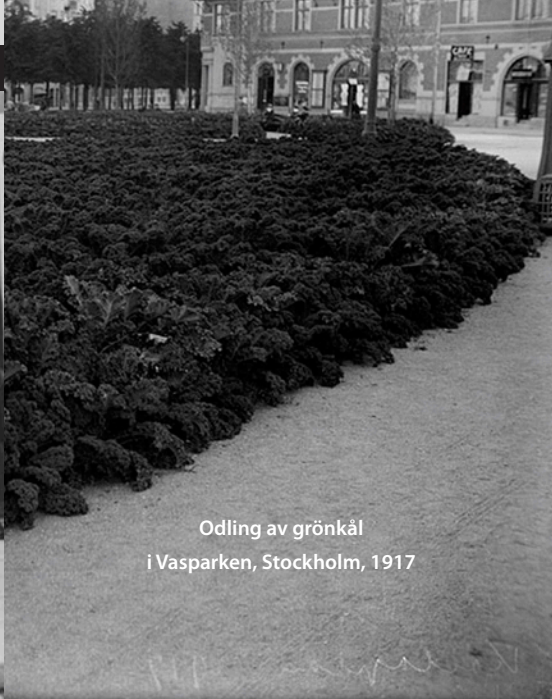
Pandemin satte vår svenska modell, vårt sätt att samordna och i slutändan leda, i rampljuset. Att vi i fredstida kriser har vår ledning i varje respektive kommun och att myndigheterna sedan bara samordnar och rekommenderar, det blev ju för många väldigt frustrerande och kanske svårt att förstå. Att varje respektive arbetsgivare fick inse att de var ansvariga för smittskydd och att de skulle tala om, om de var samhällsviktiga eller inte. Det var en smärtsam upptäckt för många att de lagar som reglerat och beskrivit detta tidigare var upphävda. Likaså att upptäckten att ingen av regionerna tagit ansvar för att hålla beredskapslager av skyddsutrustning.

Krigsutbrottet i Ukraina har inneburit ett brutalt uppvaknande för många. Bilden av vår "eviga fred" fick genast ändras. Faktumet att krig pågår i vårt närområde påverkar naturligtvis även oss som land. När vi ser att civilbefolkningen är det strategiska målet i kriget så har vår

gemensamma totalförsvarsplanering, som vi visserligen återupptagit innan, nu fått en helt ny prioritering. Vi omvärderade även vår roll som neutrala och ansökte om medlemskap i Nato.

STORA ÅTGÄRDER PÅ GÅNG

Stora systemstrukturella ändringar har genomförts på kort tid. Nya civilområden, nya sektorsansvariga myndigheter, nya beredskapsmyndigheter har utsetts och nya stora utredningar har initierats. Vårt moderna samhälles stora sårbarheter har uppmärksammas. "Just in time" och obefintliga beredskapslager var under pandemin pinsamt närvarande. Alla våra avreglerade marknader och privata aktörer, med utländska ägare är även en stor utmaning att hantera i uppbyggnaden av vårt nya totalförsvar. Kontinuitetsplanering och säkerhetsställande av att vi har personella resurser där vi behöver är en annan utmaning.

Odling av grönkål
i Vasparken, Stockholm, 1917

På Karlaplan odlade man potatis
med hjälp av arbetshästar som ännu fanns
i de stadsnära jordbruken

att flytta till stan. Det här har ju även bidragit till ett oerhört stort kunskapsstapp om självförsörjning och en näst intill obefintlig kunskapsöverföring mellan generationerna. Vi har i stor utsträckning tappat kunskap om var vår mat kommer ifrån och hur den produceras. Vi har även skapat ett system där många färre producenter ska producera mycket större kvantiteter. En förädlingsprocess som även den bygger på att färre aktörer ska processa mer. Kedjan från jord till bord har kommit allt längre bort från den enskilda individen.

STARK MOBILISERING

Ju mer varje individ kan klara av själv eller tillsammans med andra desto mindre sårbara är vi. Vi har även här historiska erfarenheter att titta på. Under första världskriget och till viss del även andra uppmanades befolkningen till att odla. Parker och grönområden användes för att odla potatis och grönsaker. Stora

kampanjer genomfördes för att eget odlade skulle öka livsmedelsberedskapen. "Odlade i vår – slipper ni svälta i höst" en annan var "Alla sätta potatis – utom de tråkiga"

Våra bostäder var tidigare smart planerade. Även om vi bodde i flerfamiljshus fanns skafferier och andra lagringsmöjligheter för förvaring av tex. potatis och rotfrukter. Det är viktigt att vi återigen höjer kunskapen även inom detta område. Lagring och förvaring. Konservering, syltning, saftning och torkning.

I samhällsplaneringen var det tidigare viktigt att det odlades ätliga växter i det offentliga rummet bland annat för att det skulle finnas c-vitaminer till folket. Exempel på detta var alla nyponbuskar i rabatterna runt skolor och vårdcentraler. Dessa har vi till stor del tagit bort eller ersatt av andra mindre taggiga buskar. Vi har varit mycket duktiga på att rusta

ner vårt tidigare totalförsvar då vi lagt ner eller privatiserat väldigt många områden. Vi har även ändrat lagstiftningen vilket gör att vi idag har väldigt stora utmaningar att bygga upp det nya totalförsvaret.

De utredningar som läggs fram innehåller många förslag på lagändringar. Det är då utmanande att se till den större bilden och säkerhetsställa att dessa olika förslag fungerar ihop och får den effekt som önskas.

Vi ska vara proaktiva och inte vänta på beslut. Det är ord som vår minister för civilt försvar återupprepar i sina budskap. Vi ska skaffa oss hemberedskap och kommunerna bör skaffa sig en Frivillig resursgrupp. Det är ett återkommande mantra.

Men när veckan är slut? Eller de tre månaderna? Vad gör vi då? Vi har massor med byråkratiska hinder, massor med kunskaper som måste höjas och väldigt många andra utmaningar som

Tillsammansodling växer.
Här en bild från från potatisskörd i en
Matvårnsgrupp.

"Gråvita skyar
Tandläkarväder
Nån grävmaskin som sliter upp
en cykelväg vid fotbollsplan
Och nyponbuskar, nyponbuskar
Hela vägen nyponbuskar
ser jag när jag blundar
och nånstans där så blev jag
den jag är nu"

Text ur Söndermarken
av Lars Winnerbäck

vi får överbrygga. Men det vi vet är att mat, det klarar vi oss inte utan. Det är ett grundbehov. Kraften som uppstår när man får människor att jobba mot samma håll och mobilisera sig för att lösa problem, den kraften är enorm och nästan omöjlig att stoppa.

STOR KUNSKAP OCH ENGAGEMANG FINNS I SMÅBRUKET

Vi pratar om att vi behöver stärka försvarsviljan i totalförsvaret. Vad kan då vara mer motiverande än att lösa problemen med vår fortsatta överlevnad dvs. vår förmåga att producera livsmedel i hela landet och i alla situationer. Och det är allas vår gemensamma angelägenhet. Det våra beslutfattare behöver leverera är då de byråkratiska, ekonomiska och systematiska beslut som underlättar för och gynnar de som vill ta sig an uppgiften att vara en del av vår framtida livsmedelsförsörjning.

Jag ser att det finns massor med engagerade människor, många olika aktörer som börjat att driva olika projekt för att höja beredskapen. Tillsammans gör vi skillnad. Kunskapen som finns hos landets småbrukare och primärproducenter är ovärderlig. Den kunskapen kommer att rädda liv. Vi behöver samarbeta mera i det civila samhället för att hitta fler systemutmanande lösningar på kortare tid framöver, som möjliggör att fler får möjlighet och kunskap att odla och producera mer till sig själva. Det som vi behöver bli ännu bättre på är att samarbeta och driva fler gemensamma frågor mer samordnat. För att få beslutsfattarna att fatta de beslut som är nödvändiga men även för att det ska vara möjligt att lösa denna utmaning krävs en mobilisering hos utövarna och kanske en del mod. Att göra det vi alltid gjort men även att behöva göra saker på sätt som inte vi gjort tidigare. Det vi gör nu tillsammans är historiskt.

ANNA-MARIA AXELSSON

Förbundsordförande
Sveriges civilförsvarförbund

SMÄLLAR SOM MAN FÅR TA

Industriell framställning av betsocker inleddes i Sverige på 1830-talet, samtidigt med att sockerbetsodling introducerades och spreds. Det blev en trög start men i slutet av 1800-talet började det hända en del. Under 1890-talet tillkom flera nya sockerrörsfabriker. Nästan alla lokaliserade till södra och västra Skåne. Den skånska etableringen blev därmed dominerande.

Sockerindustrin växte väldigt snabbt och tillhörde kring sekelskiftet 1900 de sju största industrigrenarna i Sverige tillsammans med sågverk, kvarnar, stålindustri, mekaniska verkstäder, väverier och trämassafabriker.

Bild över Örtofta sockerbruk, Sveriges enda kvarvarande. Arbetarbostäderna och kampanjehemmen syns uppe till höger. Redan år 1912 hade sockerbruket 66 helårsanställda och 220 kampanjarbetare så bostäder behövdes. I nederkant av bilden ser man parken med disponentvillan och brukskontor.

Sockerbruken var stora anläggningar som gav upphov till hela brukssamhällen att jämföra med Bergslagens järnbruk. Till skillnad från järnbruken så var den fasta arbetsstyrkan vid betbruken relativt liten, i genomsnitt cirka 75 personer. Bostäder till personalen kom att utgöra kärnan i sockerbrukssamhällena. Bebyggelsen kompletterades av kampanjehem. Ett normalt bruk behövde cirka 400 kampanjarbetare vid 1900-talets början.

Fast vad är då betkampanj? För oss som inte är skåningar kan uttrycket te sig lite märkligt. Det verkar som att ingen vet varför det heter kampanj under den tid mellan september och november som bönderna levererar sin skörd till sockerbruket. Så har det alltid hetat är svaret jag får, även av skåningar.

En sockertopp är en gjuten massa av socker i form en kon om runt fem kg. Sockertoppen kan huggas eller klippas med en sockertång för att få lämpliga bitar till till exempel kaffet. Sockertoppar förvarades ibland i sockerskrin.

Som i alla brukssamhällen fanns det givetvis även brukskontor, disponentvillan, folkets hus och/eller folkpark, affärer och järnvägsstation.

Just relationen mellan sockerbruk och järnväg är intressant i Skåne. Det järnvägsnät som byggdes ut samtidigt med sockerindustrin hade karaktär av bruksbanor. Persontrafiken var inte det primära utan den stora trafiken och inkomsterna kom på hösten vid betkampanjen. Under 1940- och främst 50-tal så kom traktorerna. Bönderna fick lättare att skörda och kunde själva leverera till sockerbruket.

För de små järnvägarna innebar detta ofta nedläggning.

Harry Martinsson beskriver det dystra läget i sin självbiografiska roman Vägen ut från 1936: "Tåget stannade med ett ryck vid en gråmelerad och regnig höststation. Betfolket strömmade ur, . Så långt man kunde se för det täta regnet vajade betblastens obeskrivligt melankoliska vy. De lågo i betfälten i ösregnet. Det var en gråtarhöst

I början av 1900-talet bestod sockerindustrin i Sverige av tio raffinaderier för förädling av råsocker, ett strösockerbruk samt 20 råsockerbruk. På kort tid hade det uppstått en överproduktion av socker.

Inför den hårdnande konkurrensen fusionerades år 1907 sockerbruken i Skåne till Svenska Sockerfabriksaktiebolaget, SSA bildades. En rationalisering av sockerindustrin följde på sammanläggningen och flera raffinaderier avvecklades. Den enda återstående konkurrenten, Mellersta Sveriges Sockerfabriksaktiebolag, övertogs av SSA 1936 och därmed uppstod tillverkningsmonopol på sockerprodukter.

EFFEKTIVISERING BIDROG TILL AVVECKLING SOM ALLTID

Under 1950-talet effektiviserades verksamheten ytterligare. Alla råsockerbruk utom två omvandlades till strösockerbruk och all specialraffinering överfördes till Arlöv. Fyra raffinaderier och elva råsockerbruk avvecklades.

Numera finns i Sverige endast ett sockerbruk. Det i Örtofta mellan Lund och Eslöv och ett raffinaderi i Arlöv. Lönsamheten bygger på att rörsocker från andra världsdelar fördyras av tullar och ändras detta system kan det vara slut med betodling och sockertillverkning i Sverige.

Örtofta är i dag ett av de största sockerbruken i Europa och tillverkar cirka 250 000 ton socker per år av betor som levereras av 2 500 betodlare.

1993 köptes SSA av danska Danisco Sugar. Men rationalisering och effektivisering av sockerindustrin har fortsatt. Danisco Sugar blev sedan till Nordic Sugar när de blev uppköpta av det tyska NordZucker. Idag är vi en skandinavisk gren av det stora tyska sockerbolaget.

Så varför skriver jag om sockerbetor när tidningens tema är krishantering. En sak är att det är såbart med endast ett utlandsägt sockerbruk i Sverige. En annan sak är det som hände natten till den 18 november. Vid explosionen på Örtofta sprängdes både panna och delar av byggnaden i luften. De skånska betodlarna står utan köpare men är leveransklara. Snart kommer frosten. Och vad tänker den tyska ägaren?

En intressant sak är att jag var på ett möte om krisberedskap på Landsbygdsdepartementet. En av de runt bordet var sverigechefen för NordZucker. Jag undrade vad han gjorde där. Nu vet jag...

JONAS WANGSTEN

NATURVÅRDARE I NATURRESERVAT

När man promenerar i Huddinges naturreservat så är det inte ovanligt att man möts av en flock getter som smälter maten.

Lars Pers i Fors är en ekologisk getgård i sydligaste Norrland som drivs av Maria Brook och hennes man Robert. I genuin bondgårdsmiljö tar vi emot studiebesök och grupper som vill ”bara vara”.

På gården finns alla möjliga djur; höns, påfåglar, hästar, hund och katt, en himlans massa bin och dryga femtiotalet getter såklart.

Den goda getmjölken blir till härliga ostar i det egna gårdsmejeriet. Salt färskost, vit- och blåmögel, kittost samt långlagrade Västersockenost och Källarlagrad getost. Vi gör också yoghurt och ostkaka på getmjölk.

KRAV-godkänd komjolk köps ibland in från närliggande gårdar för att göra smör och även en del komjölksostar. Getköttet förädlas till ölkorv och pepparkorv. Man kan också beställa köttlåda innan höstens slakt.

FRÅN PROBLEM TILL RESURS

Maria började sin bana som getbonde med att gå en getskötselkurs 2005. Den arrangerades av Eldrimner i Ås, Jämtland. På schemat stod bl a avlivning av killingar.

Lantbruksskolan Torsta hade en getlagård där den delen ägde rum. De fick praktiskt lära sig att sköta en bultpistol och avliva killingar. Skolan hade tillstånd för en sk ”kadaverk compost” där de döda killingarna hamnade. Getgårdarna med gårdsmejerier kunde inte ta tillvara alla killingar. Hade du 50 getter kunde du räkna med nästan 100 killingar. Varje år.

Efterfrågan på getkött var av någon anledning minimal i Sverige. Resten av världen äter getkött. Många länder skulle inte klara sig utan getter. Getter är en fantastisk resurs som ger mjölk, kött, skinn och finfint sällskap. Men så tänkte man inte då. Killingarna var mest ett problem.

ELDRIMNER
Nationellt resurscentrum
för mathantverk

Maria kom hem från kursen i Jämtland och började efter ett tag som getbonde. De första killingarna kom till gården 2008. I några år var hon tvungen att avliva killingar och skicka dem på destruktion.

– Det var fruktansvärt! Först att få de små att överleva vid killningen så att mammageten kom igång att producera mjölk. Sen, en tid därefter avsluta

killingens liv för att behålla all mjölk till ostproduktion. Oetiskt och omoraliskt för att inte tala om hur man mår när man avlivat 50-60 killingar, berättar Maria.

Det var det enda sättet som fanns då. Man sparade såklart några rekryteringsdjur men det antalet var lågt jämfört med alla killingar som föddes. För Marias del avlivades killingar tills Färnebo folkhögskola arrangerade kursen ”Hållbar utveckling i praktiken” där hon var handledare för timmarna med ”Djurhållning”.

Anna Sundberg gick kursen ett år och tog med sig problemet efter kursens slut. Hon kunde inte släppa detta fruktansvärda slöseri med en fantastisk resurs. Där börjar hennes historia som getbonde!

GETTER I HUDDINGE – GÅR DET?

Knappt 20 mil söder om Österfärnebo där Maria och Robert har sin gård ligger Huddinge. Nu har vi kommit fram till Anna Sundberg. I företaget Enöga arbetar hon med att ta hand om främst bockkillingar från ca 10 getgårdar runt om i Svealand. Bockkillingar blir könsmogna redan runt 2-3 månader och då måste de avskiljas från honorna för att undvika inavel och andra problem.

Då det idag ofta saknas traditionellt utmarksbete, som man ofta släppte killingarna på förr, så blir det problem att hitta bete. Anna bor omgiven av nio naturreservat i Huddinge söder om Stockholm. För att hålla dessa marker öppna så är det vanligt man använder röjsåg. Anna kontaktade därför kommunen och Länsstyrelsen och berättade att hon har getter men ingen betesmark. Getter är dessutom betydligt bättre slyröjare än röjsågar...

Idag har Anna sina getter i fem hagar i Huddinge samt en på norra delen på Landsort som ligger längst söderut i Stockholms skärgård. Dit måste man ta

sig med båt vilket kan vara en utmaning. Anna började lite försiktigt med 20 djur och fem år senare slaktar hon 200 killingar varje höst.

Getkött är ett av världens mest näringsrika kött då getter äter upp till 380 arter och gör ett fantastiskt jobb i marker där inget annat kan odlas. De ser till att till exempel bergscikadan, som är nära hotad, får en chans att överleva. Den i sin tur ser till att staren och grönfinken får mat.

Djuren går endast i skyddade naturbetesmarker/reservat. Det är biologisk mångfald som är basen och köttet är ett resultat av detta.

– Förutom att ca hälften säljs som köttlådor (en hel killing) så förädlar jag till korv, hamburgare mm. Vi tar hand om allt på geten. Lever säljs direkt eller blir leverpastej, hjärtan röks osv. Vi bereder även alla skinn. Efterfrågan är stor och jag säljer allt. Omsättning första verksamhetsåret var knappt 200.000 kr och idag omsätter kött och skinn samt tjänster kring djuren närmare 1 miljon, berättar Anna.

Anna får nu förfrågan från många håll förutom kommun och länsstyrelse om de kan komma med getter under sommaren. Potentialen är stor att öka verksamheten. Statens fastighetsverk är en av de aktörer som har tagit kontakt. Man vill göra beräkningar på att röja sly manuellt jämfört med getter. Förhoppningen är så klart att kombinera bättre ekonomi och högre biologisk mångfald.

Julmarknad i centrala Stockholm

Studiebesök och föreläsning för tjänstemän och politiker

Yoga med aktiv instruktör och loj get

Förutom kött ger dessa djur rekreation ute i hagarna då det är öppna hagar och som har tusentals besökare varje år i Huddinge. Anna ger föreläsningar om biologisk mångfald och om hållbar direktförsäljning, håller yoga med killing, har killingklubbar för både barn, vuxna och människor med funktionsnedsättning där de får vara med och sköta om dem och lära sig allt om vår fina natur.

– Att använda getter för att öka den biologiska mångfalden i hagar med särskilda värden, är ett absolut måste för att dessa värden ska öka, menar Anna och fortsätter. När det sen också finns djur som föds, men går till destruktion, är det

ju dumt att inte agera. Jag drivs av att visa att lönsamhet går att uppnå i ett småbruk och att göra detta hållbart med ökad biodiversitet och stadsnära rekreation för andra människor som med getterna får ytterligare ett inslag i sin naturupplevelse.

Det EU-finansierade projekt Getnära, har under tre år jobbat för att öka naturbete med hjälp av övertaliga killingar. Här har Maria och Anna arbetat tillsammans.

Getter är fantastiska på många sätt. Och glädjande nog har man upptäckt detta runt om i landet och getterna ökar numera igen, avslutar Anna.

JONAS WANGSTEN

När du behöver ekonomisk eller juridisk hjälp

Bokföring
Bolagsbildningar
Deklarationer
Bouppteckningar
Bodelningar
Testamenten
Bokslut
Likvidationer
Skattefrågor
Arvskiften
Årsredovisningar
Äktenskapsförord

WILSSONS AB
BOKFÖRINGSBYRÅ I SKARA

Gunnar Wilsson
0511-161 65
info@wbbab.se

Sent skall syndaren vakna är ett uttryck som passar bra in på Sveriges krisberedskap. Efter att från slutet av 1940-talet konsekvent ha strukturrationaliserat det svenska jordbruket börjar man nu yrvaket se konsekvenserna. Det finns mycket att säga kring jordbrukspolitiken framför allt sedan 70-talet och hur man sedan dess med olika regleringar och riktade stöd har försökt att hålla jordbruket under armarna.

Ur krisberedskapssynpunkt så var nog avvecklingen av alla beredskapslager för ca 20 år sedan det mest symboliskt talande. Det skulle aldrig mer bli oroligheter i omvärlden menade politikerna och sålde ut eller destruerade allt vi hade byggt upp sedan andra världskriget.

NU LÅTER DET ANNORLUNDA

“Det försämrade säkerhetspolitiska läget har aktualiserat behovet av att stärka livsmedelsproduktionen i Sverige, där primärproduktionen är en kritisk del av kedjan.” menar Regeringen och fortsätter, “En återuppbyggnad av det civila försvaret, som en del av totalförsvaret, har påbörjats. Målet för det civila försvaret omfattar bland annat förmågan att säkerställa de viktigaste samhällsfunktionerna och

upprätthålla en nödvändig försörjning. En livsmedelsberedskap behöver byggas upp för att livsmedelsförsörjningen ska kunna tryggas under minst tre månader vid en säkerhetspolitisk kris där logistikflödena med omvärlden är begränsade.

Vidare menar man att för att trygga livsmedelsförsörjningen krävs en fungerande inhemsk jordbruks- och livsmedelsproduktion samtidigt som flödet av varor i livsmedelskedjan behöver fortsätta utan avbrott. Regeringen bedömer att konkurrenskraftiga jordbruks- och livsmedelsföretag och en hög svensk marknadsandel är viktiga förutsättningar för detta. Det låter så klart bra men hur skall det gå till?

Jordbruks
verket

REGERINGEN TAR TAG I KRISBEREDSKAP

Flitens lampa lyser i några fönster i Jordbruksverkets nya huvudkontor i centrala Jönköping

Vill du ha mer rådgivning och utbildning? Du kan få råd hos länsstyrelsen eller hos en privatrådgivare berättar Jordbruksverket.

ÄR RÅDGIVNING VÄGEN FRAMÅT?

Nu börjar Regeringen snurra till det en del. Man skriver:

“Primärproduktionsledet utmärker sig genom att vara mångfacetterat när det gäller ägarstruktur, geografisk placering och produktion. Det arbete som nu pågår vid myndigheterna fokuserar främst på leden efter primärproduktionen, samtidigt som primärproduktionsledet är kritiskt för att säkerställa beredskapsförmågan.”

Uppdraget att lösa detta har gått till Jordbruksverket. De uppmanas att under hösten lämna förslag på hur företagsnära rådgivning om vilka investeringar som behövs för att öka robustheten i primärproduktionen skall utformas.

Därför kallade Jordbruksverket i början på november till möte med utvalda aktörer inom livsmedelsverige. Småbrukarna var en av dessa.

En allmän åsikt bland de deltagande organisationerna var att man har valt fel fokus. Jordbrukssverige är rådgivningströtta och oavsett om rådgivningen är gratis eller kostar en slant för bonden så behövs den sällan. Min reflektion är att Jordbruksverket redan har blivit kontaktade av rådgivningsföretag som vill sälja in sina tjänster. Risker är stor att allt kommer att leda till mer byråkrati och mindre verkstad.

Trots att mötets fokus låg på just rådgivningsfrågan så öppnade man ändå upp för synpunkter på vilka andra åtgärder som är viktiga för att stärka beredskap inom primärproduktionen? Efter mötet önskade Jordbruksverket få inspel från mötesdeltagarna.

Vår skrivelse är en anpassad version av det vi skickade till Livsmedelsstrategin. På nästa sida kan du ta del av de åtgärdsplaner som avslutade vårt inspel. Men först lite om kommuner och regioner.

ARBETE PÅ FLERA FRONTER

Kommuner och regioner står för grundläggande samhällsservice som alltid behöver upprätthållas så även under höjd beredskap och ytterst krig. En väsentlig del av detta ansvar gäller försörjningen med livsmedel i kommuners och regioners verksamhetsansvar inom hälso- och sjukvård samt givetvis äldreomsorg, förskola och skola.

Regeringen har därför gett Statskontoret i uppdrag att analysera kommuners och regioners nuvarande förutsättningar att klara sin livsmedelsförsörjning. Nu i höst har de redovisat sitt arbete.

Statskontoret menar att kommunernas och regionernas förmåga att försörja sig själva med livsmedel bör stärkas och tydliggöras. Staten bör därför ta ett större ekonomiskt ansvar för kommuner och regioners livsmedelsberedskap och ersätta dessa för kostnaderna.

Statskontoret anser vidare att det skall vara Livsmedelsverkets ansvar att stödja kommuner och regioner och att verkets arbete skall samordnas med Länsstyrelserna som därmed får en utökad roll.

Småbrukarna tycker

Vi behöver utveckla och beskriva kommunernas och regionernas roller och ansvar för livsmedelsproduktionen och krisberedskapen. Regionerna har ett politiskt tilldelat tillväxtansvar, men kan inte agera inom jordbrukssektorn.

Det är också viktigt att göra lokala och regionala analyser av balansen mellan livsmedelsproduktion och konsumtion. I områden/regioner med stora obalanser behöver man överväga insatser för att korrigera detta. Det kan gälla avläggset belägna områden men också särskilt befolkningsrika områden – inte bara tätortsområden utan även regionala turistområden som idag generellt har en mycket stor obalans.

SMÅBRUKARNAS FÖRSLAG PÅ POLITISKA ÅTGÄRDER

Här följer ett urval av de politiska åtgärder som skulle kunna hjälpa den småskaliga matproduktionen

Regelverk och avgifter

- Inför regler och tillhörande avgifter särskilt anpassade för småskaligt jordbruk och förädling.
- Inför enklare regler för gårdsförsäljning vad gäller tex opastöriserad mjölk och jästa drycker.
- Se över regelverken kring småskalig slakt på gårdsnivå.

Offentliga stöd

- Ta bort minimiarealer och minimisummor i alla offentliga stöd.
- Öppna för investeringsstöd även till småbruk och då även för begagnad utrustning

Beskattning

- Gör nödvändiga justeringar och anpassningar i skattesystemet för att möjliggöra småskalig primärproduktion som kan betraktas som en ”tillväxtmotor” på landsbygden. Jämför exempelvis med det grundavdrag man har för småjordbruk i Österrike.
- Inför ett enkelt system för resultatreglering (jordbrukskonto) i likhet med skogskonto.
- Ta bort uttagsbeskattningen av produkter från gården som används i det egna hushållet (på samma sätt som idag gäller för ved från egen skog), alternativt inför en avdragsrätt för eget nedlagt arbete.
- Återinför den särskilda förutsättningen när eget arbete kan utgöra egen insats i en stödkalkyl. Det skapar incitament och förbättrar möjligheterna för mikroföretagen att aktivt medverka i utbyggnaden av den svenska primärproduktionen i hela landet.
- Även bostaden skall ingå som en del i verksamheten. Inte endast ekonomibygnader.

Offentlig upphandling och försäljning direkt till butik

- Se över regelverket för offentlig upphandling så att det blir enklare att köpa lokalt.
- Inspirera butiker att köpa från lokala bönder och se över om det finns regler som behöver ändras.

Rådgivning och utbildning

- Inför en för småbruk anpassad utbildning. Gärna i kombination med ett rådgivande mentorshipsprogram. n Ge extra stöd till utbildningsverksamhet på folkhögskolor och gymnasier inom naturbruket.
- Öppna Greppa Näringen även för små arealer och djurbesättningar.

Övertagande och nybildning av småbruk

- Stärk jordförvärvslagen så bolag inte tillåts köpa jordbruksfastigheter såsom har skett i andra delar av EU och Världen. Med krav på ägande-, boende- och brukande vid förvärv av jordbruksfastighet får vi en mer produktionsvärdesanpassad marknadsprisbild. Detta underlättar för en blivande aktiv småbrukare att ta över fastigheten.
- Ändra Lantmäterilagstiftningen så att det blir enklare att bilda småbruk med både jordbruksmark och skog.
- Tillse att Sveaskog bidrar med jord- och skogskomplettering till småbruk.
- Skärp Miljöbalkens bestämmelser om exploatering av jordbruksmark. Klassa jordbruksmark som riksintresse.

- Uppmuntra kommuner att upplåta mark för stadsnära matproduktion. Med djurhållning i kommunala hagar och även naturreservat minskar behovet av maskinell skötsel.

Lantbruksdjur och slakterier

- Späd inte på narrativet att betande djur är av ondo för klimat och miljö. Vi behöver mångdubbla antalet för att klara vår matförsörjning både nu och speciellt vid kris. Djur är ett levande beredskapslager.
- Underlätta för djurhållning genom tex mer rådgivande tillsyn. Både på gården och de småskaliga slakterierna.
- Länsstyrelsens personal ska ha praktisk erfarenhet av djurhållning samt ett nätverk av mycket erfarna djurskötare som kan stötta personalen i specifika frågor.
- Om den lokale veterinären har koll på djurhälsan för de gårdar som ingår i distriktet kan levandebesiktning före slakt tas bort på de små slakterierna.

Rovdjur

- Staten skall ta fullt ekonomiskt- och anläggningsansvar för skydd av tamdjur genom rovdjursavvisade stängsel. Se det som en skadeförebyggande åtgärd på samma sätt som t.ex. bullerplank vid vägar.

Nu ser vi fram emot att Jordbruksverket likväl som andra myndigheter inser småbrukets och landsbygdes viktiga roll för den svenska krishanteringen.

JONAS WANGSTEN

Givetvis skall vi ha en årsstämma även nästa år. På förra stämman betämnde vi att vi skulle dra oss norrut. Vi har valt att vara på Ingesunds folkhögskola strax söder om Arvika. En skola där många kända musiker har studerat. Bland annat: Gullan Bornemark, Rigmor Gustafsson, Erland Hagegård, Björn J:son Lindh, Nils Landgren och Lille Bror Söderlundh.

Stämman sker helgen efter påsk. På närbelägna Ingestrands camping finns möjlighet till billig övernattning för den som har långt att åka.

ANMÄL DIG SNARAST

För att säkra boende så berättar Lena mer på kansliet@sverigessmabrukare.se eller 073-810 12 23.

KONSUM ELLER KOOPERATIONEN SOM DE IBLAND KALLADES HAR HAFT EN ENORM PÅVERKAN PÅ BÅDE LANDSBYGD OCH OCH INTE MINST STÄDER UNDER HELA 1900-TALET

Erik i Boa var en av de traditionella lanthandlare som höll ut längst. Köpen skrevs upp i "boka" och så betalade man vid månadsäfte.

NÄR VARU

Fram till 1970 trafikerade denna varubuss vägarna i Norrbotten. Bild från Luleås bildarkiv.

Bilden nedanför är en klassisk Morris från tidigt 50-tal någonstans i Småland

Vid 1800-talets slut så bodde fortfarande en stor del av av svenskarna på landsbygden. Dock hade städerna börjat växa. Att handla sin mat var en helt annan värld än den vi upplever i dag. Livsmedel såldes av specialister. Det var fiskaffärer, kött- och charkuteri, mejerivaror, kaffe, kryddor – allt i sina egna butikslokaler. Givetvis också mycket torghandel där bönderna runt omkring kom med sina varor på hästdragna vagnar.

På landsbygden var det lanthandeln som var specialisten. Specialist på allt. Lanthandlarna hade utvecklats till diversebutiker som förutom mat sålde allt

BUSSEN KOM TILL BYN...

Konsumbutik i Svedmyra 1934

man kunde behöva. Hela taket var fullt med hängande saker. Idag har de flesta nog endast sett dessa lanthandlar på en hembygdsgård. Självt hade jag förmånen att på sommaren när jag var liten hjälpa till i lanthandeln när det var öppet för turister. Till exempel så sålde jag gammeldags godis i handgjorda strutar. Undrar om jag fortfarande minns hur man gjorde dem?

KOOPERATIONEN

Under 1900-talet förändrades hela dagligvaruhandeln i grunden. Det mest avgörande var kooperationens framväxt. Det var en tanke som funnits i Europa sedan 1700-talet. För Sveriges del var det först när politikern Axel Rylander startade Arbetarnas konsumtionsförening 1899 som det började ta fart.

Under 1900-talets första årtionet så startade Konsum, som man nu började kalla sig, butiker över hela landet. 1939 fanns det hela 5200 st. När KF växte kunde de börja köpa in varor i stora partier vilket kom kunderna till godo i form av lägre

priser. Men på sina håll var det inte fysiska butiker som kom att förknippas med KF, utan Konsumbussarna – rullande affärer som sökte upp kunderna med sina varor. Positivt för vanligt folk förstås, speciellt i glesbygd. Varubussen åkte ibland ända fram till gården men annars var det bara att hänga shoppingbagen på postlådan nere vid vägen så stannade bussen.

Några som inte var lika glada över varubussarna var de lokala lanthandlarna. Nu fick de konkurrens av en jätte som genom att åka runt kunde ha ett stort upptagningsområde och dessutom lägre priser.

UNDER 1930-TALET BÖRjade KONSUM BYGGA S.K. SNABBKÖP. SJÄLVBETJÄNING VAR FORTFARANDE EN OTÄNKBARHET OCH MAN HANDLADE ÖVER DISK PRECIS SOM I EN LANTHANDEL. STORA SKYLTFÖNSTER MOT GATAN VAR VIKTIGT, BÅDE FÖR DAGSLJUS OCH FÖR ATT LOCKA IN FÖRBIPASSERANDE KUNDER GENOM SPÄNNANDE SKYLTING.

OCH NÄR

Det första moderna kooperativa varuhuset i Sverige blev Forum i Uppsala 1953. Till skillnad mot vad som skulle komma så har detta varuhus en sympatisk arkitektur som smälter in i omgivningen

STORA PLANER SOM KOM ATT FÖRÄNDRA SVERIGE FÖR ALLTID

I de första snabbköpen skedde handeln fortfarande över disk. Man lockade kunder med de stora skyltfönstren och erbjudanden i lokala dagstidningar. Direktreklam fanns inte och marknadsföring via radio var förbjudet på grund av statens radiomonopol.

Den första renodlade snabbköpet med självbetjäning i Sverige öppnades av Konsum Stockholm 1947. 1950 fanns det 120 kooperativa och 68 privata snabbköp, redan 1960 var den totala siffran 5 500. Men operationen hade större planer.

Arbetarnas konsumtionsförening som sedan blev Konsum har alltid stått arbetarrörelsen och Socialdemokraterna nära. Längre var det otänkbart för många att handla på annat än Konsum eller att tanka bilen på OK.

Konsum ville bygga stora varuhus efter influenser från USA. Tanken var att dessa skulle placeras i varje ords absoluta centrum. Problemet var att där fanns det redan en bebyggelse och kanske ett torg.

Till sin hjälp fick man den statliga så kallade Saneringsutredningen från 1954. Nu såg man möjlighet att snabbt få hjälp av de kommunala politikerna.

Räta linjer och en fasad i tegel eller plåt. Under 1960-talet spred sig de karaktäristiska Domusvaruhusen mycket snabbt i Sveriges städer. Det första Domusvaruhuset låg i Katrineholm. I takt med fler etableringar blev Domus i sig ett begrepp. Allt som kunderna behövde fanns nu under ett tak. Namnet Domus är latin och betyder "hem".

Som mest fanns det drygt 200 Domusvaruhus i Sverige. Etableringen av Domus innebar ofta att många mindre konsumbutiker stängdes för gott. De flesta lanthandlarna, vi hade tre i vår by, hade redan försvunnit.

R DOMUS KOM TILL STAN

Företrädare för Konsum inspekterar bygget av ett Domus-varuhus tillsammans med kommunens byråkrat som godkände rivningen av de gamla husen. I bakgrunden ser vi ännu något av den gamla stadskärnan

Ett typiskt Domusvaruhus någonstans i Sverige. I bästa fall är det idag en galleria som för en tyngande tillvaro.

PÅVERKAR STADSMILJÖN

Expansionen av Domus-varuhuset fick också stora konsekvenser som påverkar stadsmiljön än i dag. 1600-talshus fick stryka på foten, småskaliga stadskärnor förvandlades till oigenkännlighet. Domus kom till stan och det gamla skulle bort.

När städerna började bygga externa köpcentrum gick det sämre för Domus. Gallerior blev lösningen men i takt med att städerna allt mer försvårar för biltrafiken så blir även dessa lokaler halvtomma. I staden är nu de gamla husen borta. Småbutikerna lägger ner och man undrar vilken restaurangkedja som tar över lokalen.

JONAS WANGSTEN

Kan det vara så att cirkeln sluts? Den lilla obemannade butiken med endast det viktigaste sprids nu över landet. Landsorten får åter sin lanthandel...

Kycklingburar redo att flyttas till nytt bete.
Det blir många burar för att producera 2000 st
slakthöns på en kort sommar

GRÖNBETESKYCKLING I KALLA SNÖIGA BODEN

MED ANLEDNING AV DEN SENASTE TIDENS AVSLÖJANDEN KRING FJÄDERFÄINDUSTRIN
TÄNKTER JAG ATT DE KUNDE VARA INTRESSANT ATT BERÄTTA OM HUR DET ÄR
ATT FÖDA UPP KYCKLING HÄR PÅ STRÖMNÄSGÅRDEN I NORRBOTTEN.
VI HAR JU VALT ATT GÖRA PÅ ETT LITE ANNORLUNDA SÄTT.

En stor grupp slaktkycklingar som snart får komma ut på bete

Först och främst, vilka är vi? Vi heter Magnus Eriksson och Åsa Lindmo. Tillsammans har vi också två halvstora barn. Det är vi som bor här på gården. Gården heter Strömnäsgården och finns uppe i Norrbotten, några mil utanför Boden.

KAN MAN JOBBA HELTID PÅ EN LITEN GÅRD?

Det ska sägas att det från början inte alls var tänkt att vi skulle hålla på med kyckling. Tanken var en gård för självhushållning. Det var också så det började. Låt mig berätta.

När vi köpte gården och flyttade hit under hösten 2015 började vi med att skaffa kor och får. Två rätt dyra djur att börja med som också tar tid innan man

får någon form av avkastning från. Särskilt nötkreaturen. Under de första åren, 2016 och 2017, blev vi mer och mer förälskade i livsstilen här på gården. Så pass mycket att Åsa en dag nämner att hon gärna skulle vilja vara hemma på heltid. Och ska hon vara det så ska jag också. Jag visste att det skulle bli svårt, om inte helt omöjligt med bara kor och får då vi har en rätt liten gård. Den är på ca 5 ha åker plus att vi arrenderar ungefär lika mycket.

PASTURED POULTRY PÅ RIDGEDALE FARM

Då Åsa sagt att hon vill vara hemma på heltid så fick vi lov att bli lösningsorienterade. Jag hade hört talas om det som på engelska

kallas *pastured poultry*, en modell där man väljer att hålla fjäderfå ute på bete. Det handlar då om både slaktkyckling och värphöns. Jag började titta närmare på detta och var även ner till Ridgedale Farm i Värmland på en kurs. De var då det enda stället i landet som hade fjäderfån på det sättet, på en kurs. Efter att ha tillbringat en helg där kom jag hem med en känsla av att detta kan vi göra.

FULL FART FRAMÅT

Vi satte igång direkt. Allt på en gång. Vi byggde slakteri för fjäderfå, uppfödningsslokal och kläckrum. Kläckrummet behövde vi då det inte går att få nykläckta kycklingar skickade såhär långt norrut.

Magnus i slakteriet med en kyckling som väger 3,45 kg och är redo för infrysning

Mobilt höns hus i bakgrunden med reden och nattens sittpinnar

Kläckerierna finns i Götaland så det blir för långa transporter. Vi fick lov att lösa det genom att kläcka dem själva. Ägg beställer vi dock från södra Sverige.

Förutom detta skulle det byggas en hel massa mobila enheter för att kunna ha kycklingarna ute och ändå hålla dem säkra från rovdjur. Efter ett antal utmaningar med att få allt klart satte vi till slut igång med vår verksamhet att föda upp slaktkyckling. Då de hålls ute på bete större delen av sina liv kallar vi det för grönbeteskyckling.

VI KLARADE DET FAST DET INTE BORDE GÅ

Den första säsongen blev en stressfylld men lärorik säsong. Vi skulle gå från

att aldrig ha gjort detta tidigare till att leverera en högkvalitativ produkt direkt till slutkonsument. Alla steg i processen skulle skötas av oss och vi var helt nya på det. Det var en tid med viss ångest då och då men vi tog oss igenom det. Sånär i efterhand när vi utsätts för nya utmaningar och svårigheter kan vi titta tillbaka på denna första säsong och tänka att klarade vi den klarar vi allt.

MOBILA HUS ÄVEN FÖR VÄRPHÖNSEN

2021 var det dags för värphöns och äggproduktion. Hönsen måste vi dock transportera hit från hönserierna i södra Sverige. Det finns ännu inget annat vettigt alternativ. 16 veckor gamla anländer de

till oss. Några veckor senare kommer de första äggen. Dessa höns håller vi, precis som kycklingarna, utomhus sommartid och flyttar runt dem på betet i ett mobilt höns hus. Vi kallar det förstås för grönbetesägg.

Som skydd från fyrbenta rovdjur har vi ett elektrifierat nät runt det mobila höns huset som fungerar mycket bra. Då är rovfåglar ett större problem som vi inte har någon riktigt bra lösning på. Men å andra sidan förlorar vi inte så många höns till rovdjur. På vintern tar vi såklart in dem och ger dem en ströbädd att gotta ner sig i. Varje fredag får de fredagsmys i form av grönsaksrester som vi har fryst in under odlings säsongen. Det gillar de skarp.

Värphöns gillar att vara ute även om det är snö och kyla. En ströbädd underlättar.

STORA ÄGGKLÄCKARE ÄR ETT MÅSTE FÖR ATT HINNA MED

Hur är det då att föda upp kyckling och hålla höns här i Norrbotten? Ja, som tidigare nämnts måste vi kläcka kycklingarna själva. Det är som sagt ett moment man kan slippa om man bor så pass långt söderut att man kan få dagsgamla kycklingar levererade. När de väl är kläckta ska de hållas i en lokal där man kan reglera temperaturen rätt bra och se till att undvika drag. De är känsliga för sådant när de är små. Efter ca tre veckor får de flytta ut i sina mobila enheter. Dessa flyttas varje dag så kycklingarna kommer bort från gårdagens dynga och får tillgång till nytt fräscht bete. De vistas i sol, regn, vind och allt annat naturen har att erbjuda.

De får möjlighet att utöva sina naturliga beteenden som att picka och krafsa. De är riktigt duktiga på att leta upp insekter och annat som de finner smaktligt. De äter också rejält av betet, vilket man kanske inte räknar med eller tänker att dessa fåglar ska göra. Så småningom är det dags för deras "one bad day". De är då ca 8 veckor gamla. Vi slaktar själva i eget gårdsslakteri så de transporteras ingenstans. När denna process är klar fryser vi in dem och säljer sedan så långt lagret räcker.

PASSA IN NÄR VÅREN KOMMER

Säsongen här uppe är begränsad. Små kycklingar är känsliga för kyla och fukt så det finns en gräns för hur tidigt vi kan påbörja en säsong. Samma sak gäller i andra änden av säsongen. Det finns en gräns där den annalkande vinterårstiden gör det omöjligt att föda upp fler omgångar. Teoretiskt sett, med tanke på säsongens längd och begränsningen på grund av utrymme, kan vi föda upp ca 4.000 kycklingar per säsong. Som mest har vi fött upp lite drygt 2.000 st, så vi är långt ifrån vårt maximum än.

INKOMSTER OCH TRIVSAMT ARBETE ÅRET RUNT

Värphönsen är något enklare. De har sina egna utmaningar men kräver inte lika mycket pyssel. De kan vara lite känsliga för förändringar i miljö och foder vilket kan synas på en tillfällig dipp i produktivitet, men är annars rätt tåliga. De producerar året runt och ger oss därigenom en ständigt återkommande inkomst från försäljningen av ägg. De ger oss även ett ständigt återkommande dagligt arbete, men det är smällar man får ta. Nu har vi avslutat vår femte säsong grönbeteskyckling och tredje sommar med grönbetesägg. Vi känner att vi har god kläm på detta nu. Vi vet vilka

begränsningar säsongen för med sig så här långt norrut. Vi vet också hur rutinerna och arbetsflödet ser ut och kan planera därefter.

SÅ LÅNGT FRÅN INDUSTRIEN MAN KAN KOMMA

Vi känner definitivt att det vi gör är rätt. Rätt för djuren och rätt för naturen. Och att slutprodukten, enligt oss själva i alla fall, kvalitetsmässigt inte går att jämföra med något annat är en bonus som inte ska föringas i sammanhanget. Att veta hur just dessa kycklingar och höns haft det kan verkligen få de mentala smaklökarna att dansa av lycka.

MAGNUS ERIKSSON

I SVT:s intervjuprogram “Carina Bergfelds” var den före detta skidskyttstjärnan Björn Ferry på besök. Han är idag mycket miljöengagerad.

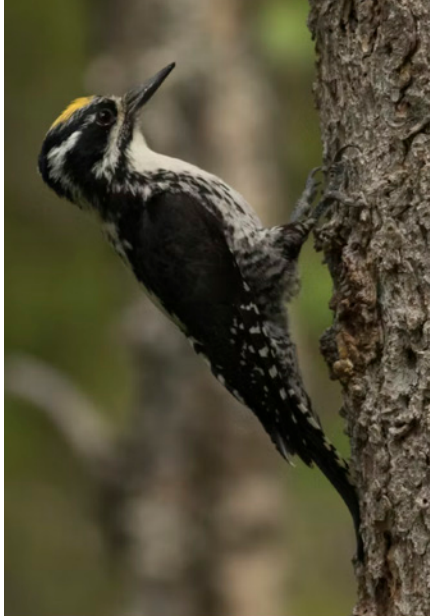
När Carina tondövt lyfter Ferrys intresse för tretåig hackspett missar hon en stor poäng. Om redaktionen hade gjort sin läxa och läst på om vilka konsekvenser den rödlistade tretåiga hackspetten just nu åsamkar – då hade Björn Ferrys påstående blivit den kvällens riktigt stora scoop. Istället skrattades det bort.

Björn Ferry, som har ett stort intresse för tretåig hackspett, har inventerat marker runt om i landet. Han kunde i programmet berätta att han upptäckt att den tretåiga hackspetten inte är ensam om att lämna ringhack efter sig. Även Sveriges vanligaste hackspett gör detta!

MÅNGA ARTSKYDDSÄRENDEN

Bara i norra Jämtland ligger det nu över 100 artskyddsärenden kopplat till tretåig hackspett på Skogsstyrelsens skrivbord. Hur ovanlig kan då fågeln vara?

Nu undrar jag hur rättssäkert det nuvarande systemet är när ringhack är tillräckligt för att stjälpa en hel gård? Björn Ferrys uttalande och påstående sätter nytt

Tretåiga hackspetten är något mindre än större hackspetten och saknar röda inslag i dräkten. På ryggen har den ett stort vitt fält. Hjässan är gul hos hanen medan honans hjässa är svartstreckad på vit botten.

ljus på tidigare antaganden att “bara tretåig hackspett gör ringhack”.

Som skogsägare kan det hända att att man finner en massa röda prickar på sin skogskarta. Det hittas i den så kallade Artportalen, en digital databas som ger medborgare möjligheten att rapportera artfynd. Jag anser att det nuvarande systemet

kring art- och habitetsdirektiv snarast måste ses över. Så här rättsosäkert kan vi inte ha det i Sverige och synnerligen inte för de norrländska jord- och skogsbönderna som inte kommer att kunna driva sina gårdar vidare. Vidden av konsekvenserna för det svenska skogsbruket är oöverskådligt, till vilken nytta då?

TRETÅIG HACKSPETT UTBREDNING

Tretåig hackspett är vanligt förekommande i Rysslands vidsträckta granskogar. Den uppskattar riklig förekomst av döende och döda träd. I Norden finns ett livskraftigt bestånd i Finland. I Sverige är fågeln rödlistad. Frågan är på vilka grunder. Jag ringer Skogsstyrelsen i Strömsund och pratar med Hugo Ström. Han är bekant med studier liknande Ferrys men hans myndighet har inte gjort något liknande.

Så länge den tretåig hackspetteten har förutsättningar för att häcka i skogsägares marker så problematiserar det varje skogsägares möjlighet att bruka sin mark. Innan beslut från Skogsstyrelsen råder avverkningsförbud.

LIA HYTTSTEN
Konäs, Jämtland

HACKSPETT I GRANSKOG

Stuten vägde 330 kg och klassade 03+. Ett ganska normalt naturbetesdjur på 30 månader. Nio lådor är sålda.

Jag köpte den av Tove och Ubbe som sexmånaderskalv. De gör getost och mese och håller sig men en mindre besättning nöt. Fina djurhållare. Stuten har bott hos mig i ett par år. Levandevikten är den dubbla mot slaktvikten, dvs cirka 660 kilo.

Djuret är uppvuxet på grovfoder, hö, örter och löv. Det har betat skog och nipor och återväxten på lägdorna efter höskörd. I skogen gynnar korna kärlväxter och svampar. De skapar också skogsbryn som gynnar insekter. Genom höskörd på långliggande vallar gynnas också kolinlagring. Den långsamma tillväxten på grovfoder skapar rätt balans mellan omega-fettsyrorna. Perfekt för människor.

EN KORT RESA UTAN STRESS

Resan till slakteriet var lugn och fin. Jag lastade själv av djuret som snällt gick in i boxen. Våra duktiga slaktare tog sedan över. Birra och Tobbe skötte ruljansen idag. Sen kyls djuret ner långsamt. På måndag styckas framdelen ner och nästkommande onsdag bakkdelen. Då mals färs och görs lådorna som fryses in. Fredagen den

På bilderna syns två siberiakar, två östtyskar och bakom linsen en osynlig svensk. En av siberiakerna bor i Finland. Vårt arbetsspråk var tyska även om en och annan svordom på finska undslapps. Köttet märktes på svenska.

15 december kör jag ner lådorna till Stockholm. Då ska jag träffa barnbarnen också. Och det är egentligen där det hela börjar. Medel som ger liv - livsmedel.

Nu tar vi omtag. Lägereldarna ska åter lysa upp natthimlen. Hur ska vi ha det med våra liv? Hur bygger vi frihet? Hur skapar vi fred med jordens alla

mikroorganismer, med andra människor, med djuren växterna och mineralerna.

Jag har varit med och byggt många företag genom åren. Ett av dem är Rafnaslakt i Ramsele. "Det lilla slakteriet med de stora åthärvorna". Där utvecklade vi relationsmat, etik för djurhållning (Norrbeta) och slakt. Vi var en del av den tillitsprocess som tog sin början i Nipakademin. Jag är själv nöjd med vad vi åstadkom. Men något saknades.

ATT KUNNA SE BORTANFÖR

Nu har jag med vänner byggt ett gårdsslakteri i två gamla postbilsåk. Det är på cirka 35 kvadrat. Under hösten har vi slaktat ett par grisar, ett tialt får, en älg, en älgkalv, ett par nötkalvar och nu en stut. Jag kan exakt alla regler kring kontrollerad slakt. Och följer de som är kloka.

Men slakteriet är inte ett slakteri. Det är något helt annat. Som handledare lär man sig tidigt att lyssna med tredje örat. Vad är det som sägs bakom pratet? Som mataktivist måste man titta med tredje ögat. Vad är det egentligen som sker i slakteriet? Vad är det väsentliga i det som inte syns?

THORSTEN LAXVIK

STUTEN I KLÖVERHIMLEN

SKARABORG

ÅRSMÖTE

Du är varmt välkommen till vårt årsmöte som vi håller i Uvereds Bygdegård, mellan St. Levene och Jung E 20.

Vi samlas torsdagen den 21 mars klockan 19.00 Kvällen börjar med att vi får avnjuta ett kåseri om mjölkebordet. Det är den västgötske prästen Mats Löwing som talar över ett ämne som kanske inte alla längtar tillbaka till?

Bonden vill ha det så lågt som möjligt för att inte behöva lyfta flaskorna i onödan och mjölkaköraren så högt som möjligt så att det är lätt att svinga flaska från mjölkabolet till lastbilsflaket.

Löwings berättarkonst och dråpliga historier från mjölkflaskornas tid ger oss en inspirerande start på kvällen.

Nästa njutning blir dom traditionella väfflorna. Som avslutning på kvällen håller vi vårt årsmöte som förmodligen blir lika stormigt som vanligt.

Varmt välkomna hälsar styrelsen

SKÅNE

FILMKVÄLL

Torsdagen den 18 januari kl. 19 träffas vi i Pärups bygdegård. Vi börjar med risgröt o sylt och en ostsmörgås innan vi tittar på några filmer. Sen avslutar vi kvällen med kaffe o kaka. Ingen anmälan behövs.

ÅRSMÖTE

Torsdagen den 22 februari kl 19 i Pärups bygdegård blir det årsmöte. Vi börjar med soppa o smörgås innan förhandlingarna tar vid. Till sist blir det kaffe o en kaka. Ingen anmälan behövs.

Välkomna önskar styrelsen.

JÖNKÖPING

ÅRSMÖTE

Småbrukare i Jönköpings län inbjuder till årsmöte söndagen den 10 mars 2024 i Norra Sandsjö Bygdegård.

Program

- 10.00 Kaffe
 - 11.00 Årsmötesförhandlingar
 - 12.30 Lunch
 - 13.30 Föredrag eller underhållning.
- Förtäring till självkostnadspris.

Anmälan senast 3 mars till Lena Larson, 073-810 12 23, estenstorp-5@telia.com

ÖREBRO

ÅRSMÖTE

Årsmöte för Örebro Läns Småbrukare hålls tisdag den 27 februari kl 18.30 på Café Skogen.

Det kommer att bjudas på förtäring och Bernt-Inge Johansson föreläser om åkermarkens betydelse för ett uthålligt jordbruk.

Anmälan senast den 15 februari till Bernt-Inge Johansson 070-57 61 926 eller Ebbe Hörman 070-28 51 267.

Varmt välkomna!

SÖRMLAND

ÅRSMÖTE

Vi håller vårt årsmöte den 24/2 kl 14.00 på Skebokvarnsgården. Efter mötet blir det fika och film

Anmälan till Kicki senast 18/2.

Varmt välkomna

ÖSTRA SMÅLAND & ÖLAND

ÅRSMÖTE

Lördag 25 februari kl 10.30 är du välkommen till Skeppet i Målilla

Program

- 10.00 Lokalen öppnar, möjlighet att förtära medhavd kaffe och te
- 10.30 Årsmötesförhandlingar
- 12.00 Lunch
- 13.00 Föredrag
- 14.15 Fika och lotteri
- 15.30 Avslut

Anmälan till Emma, 0471-21120 eller emmasvensson346@gmail.com senast den 18 februari om man vill boka mat och fika. Kostnad 100 kr.

GÅVOR

GÅVOR TILL FÖRBUNDET

Lundahl Birgitta	Lund	100
Martinsson Jan-Elis	Lindome	200

TORGET

Här kan alla medlemmar annonsera gratis. Senast den 15 februari vill vi ha din annons. Skicka annonsen till Jonas Wangsten, Åshammar Prästgården 1, 664 91 Grums eller info@sverigessmabrukare.se.

SÄLJES

Hästutrustning

Parskacklar med rede, 187 cm, 300:-
Lokselar till ardenner, NSV, & COB
körklara, 1500:-/styck
Ring Stefan på 073-84 30 807
Linköping, Östergötland

UTHYRES

Lokal

Lokal om ca 300m² uthyres för lämplig verksamhet. Den har tidigare varit för får och hästar. Boxarna finns kvar. Jag ser helst att en och samma person bedriver verksamheten.

3 mil söder om Kristianstad
Ring Johan på 0709 421 791

HYRES

Mindre hus i Västverige

Jag har bestämt mig för att sälja min fina lilla gård i Flen och söker nu ny bostad i anslutning till en gård. Är uppvuxen på en gård och fick allt vad det ger av livserfarenheter. Så här skriver min dotter: "Jag må vara lite subjektiv men min mamma är en person som mina vänner alltid har genuint tyckt mycket om. Hon är öppen för nya möten och får sin omgivning att känna sig uppskattad"

Kontakta Sofia Wilhelmson, 0157-70019, 073-7168806, sofia@sovut.se

Karl-Erik Söderbergs föräldrar arrenderade Lillsätter, ett kronans körställe, i Valdersmarsvik. Det låg alldeles innanför gränsen till Kärnhults by. Stället födde ungefär 5 kor ett par ungdjur och två hästar.

Efter värnplikten jobbade Kalle ett tag hos bönder som tillfällig arbetskraft men även åt domänverket med skogsplantering och liknande.

I Valdemarsvik hade man expanderat med flera mindre industrier där han arbetade fram till 90-talet.

Kalle övertog arrendet av Lillsäter redan på 70-talet och drev gården vid sidan av anställningarna. Den småskaliga mjölkproduktionen fortsatte så varannan dag fick han köra sin transportabla tank ca 4 kilometer till stora landsvägen.

Efter att föräldrarna gick bort fick han hjälp av en grannfru. Grannställena var friköpta från Domänverket sedan 1993 men endast Lillsätter hade jord och skog ca 20 tunland.

Kalle nämnde alltid arialen i tunnland, det verkade större då sa han ofta med glimten i ögat. Han löste ut stället kontant utan att besvära banken.

TILL MINNE AV KARL-ERIK SÖDERBERG

En del sidooarrenden hörde till torpet så Kalle fortsatte mjölkproduktionen fram till 2005. Då behöll han mjölken hemma för eget bruk och för de kalvar som föddes.

Efter 2014 började Kalles hälsa bli sämre och han satte aldrig mer någon plog i jorden. Till slut kom dagen i januari 2023. Kalle avled efter kort tid på vårdboende.

Jag tror han hade fått besked av läkaren ett halvår före. Hans bror Sven-Olof berättade följande. "På förmiddagen sa Kalle att jag ska ner till banken och ordna med lite pappar. Vadå om? Det får du se så småning om sa Kalle och stängde bildörren och for iväg."

Kalles likvida medel fördelas på fem förmånstagare. Av dessa är Förbundet Sveriges Småbrukar en. Kalle hade varit trogen medlem sedan 1996.

Kalle visste vad han ville. Han höll i pengarna och blåste alla giriga spekulanter. Med dessa rader vill jag hedra min mångårige vän.

ULF KARLSSON

SÄRSKILT SKYDD

När vi går igenom bageriet så finner vi ytterligare en öppning. Här uppenbarar sig en restaurang som förbereder dagens lunch. Ett steg ut är det mysig uteservering med café och bar

Att åka småvägar är trevligt. Till exempel vägarna mellan Falun och Hedemora. Då passerar man en liten ort som heter Stora Skedvi där vi tänkte köpa knäckebröd. Samhället Stora Skedvi är trots sitt namn inte stort. Vi tittade verkligen efter bageriet men var strax ute ur samhället. Det var bara att vända.

På tillbakavägen finner vi en stor parkeringsplats. Kan det vara här? Jo, det är det men vi möts kanske inte av det genuina bageriet som vi väntade oss.

När vi kliver in genom grindarna så har vi till höger en stor "marknad" med försäljning och serveringar i containrar.

Rakt fram leder en spång upp till den gamla fabriken. Här kommer vi in i en fantastisk saluhall. Men var är knäckebrödet?

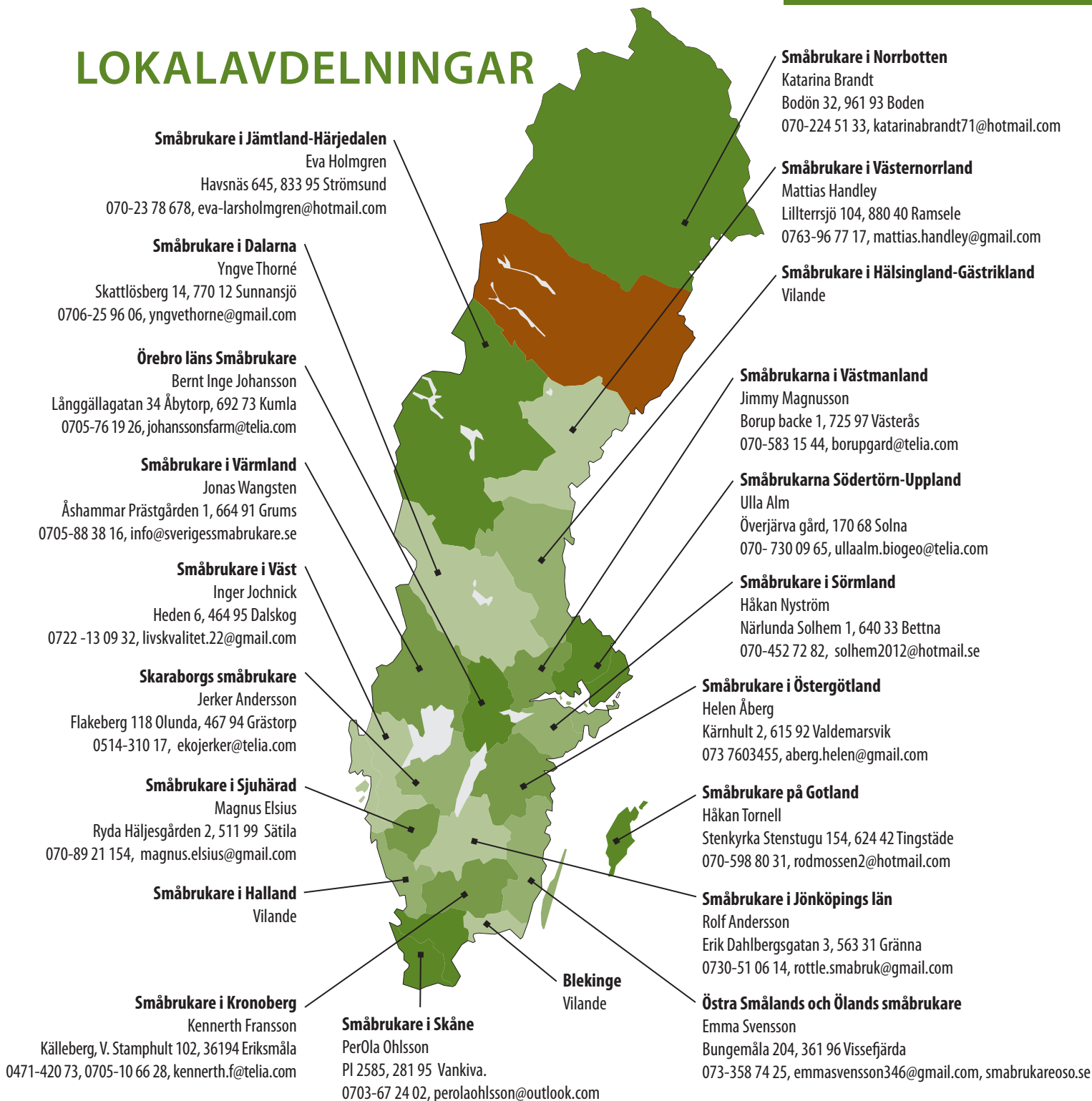
Man får som i en livsmedelsbutik leta sig längst in till "mjölken". Men här öppnar bageriet upp sig. En trappa ner finns de vedeldade ugnarna. Här bakas åter igen knäckebröd på traditionellt sätt. Under många decennier bakades här rikets kanske mest legendariska knäckebröd.

Ändå fram till 2013 var produktionen igång. Sen gick det som det gick. Bageriet i byn lades ner. Sällan har väl uttrycket "den enes bröd - den andres död" legat så nära till hands. Men nya ägare tog vid och har med mycket engagemang och skicklig marknadsföring byggt upp och förädlat varumärket. Resultatet har nyss blivit att knäckebrödet har fått särskilt skydd i EU. "Bakandet av knäckebrödet i vedugn ger Skedvi Bröd dess karakteristiska doft av tallskog, med inslag av tallbarr och kåda" heter motiveringen.

Givetvis köpte vi med oss några dyra knäcke paket. Svårt att finna tallskog...

JONAS WANGSTEN

LOKALAVDELNINGAR

**VARFÖR INTE GE BORT
ETT MEDLEMSKAP I SMÅBRUKARNA
TILL EN VÄN.**

ETT ÅR, 4 TIDNINGAR FÖR 400:-.
VARFÖR INTE SOM JULKAPP.

BANKGIRO: 5334-9494

SWISH: 123 003 82 57

HAR DU EN E-POST-ADRESS?

FÖR ATT UNDERLÄTTA VÅRA UTSKICK
TILL DIG SOM MEDLEM UPPSKATTAR VI ATT KUNNA
SKICKA E-POST.

DESSUTOM SPARAR VI MÅNGA DYRA FRIMÄRKEN.

SKICKA ETT MAIL TILL
KANSLIET@SVERIGESSMABRUKARE.SE

INOMGÅRDSMEKANISERING

Tillverkning och försäljning

- Stallinredning för nöt, får och gris
- Hästboxar i standardutförande och specialtillverkning
- Utgödslingssystem
- Ventilationsutrustningar
- Vattensystem, koppar och ventiler
- Rör, rördelar, slang och pumpar
- Stort järn- och plåtsortiment
- Försäljning av betongbyggsvaror, spalt och gummimattor
- Stort tillbehörssortiment i lager

Ring eller besök oss!

SIKO® AB

273 98 SMEDSTORP • 0414-51300
info@smisthorp.com www.smisthorp.com

Bli mer självförsörjande
Prenumerera på Åter
Pg. 125 05 65-7
Swish 123 196 23 07
200:-/år alternativ.nu

**VÄLKOMMEN TILL
VÅR GÅRDSBUTIK**

Mjöl, djurfoder
och andra lokala specialiteter

Personlig service i lantlig miljö

Orgavägen 6, Skärblacka
Tel: 011-57151, orgakvarn.se